

АМОРТИЗАЦІЙНІ ВІДРАХУВАННЯ ЯК ФІНАНСОВЕ ДЖЕРЕЛО ВІДТВОРЕННЯ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ ПІДПРИЄМСТВ

Бабяк Н.Д., канд. екон. наук

Київський національний економічний університет

Основні засоби – це активи з терміном корисного використання більше одного року, які використовуються на підприємствах у декількох операційних циклах з метою отримання економічної вигоди, не втрачаючи при цьому матеріально-речової форми, та переносять свою вартість на знов створену продукцію частинами у вигляді нарахованих амортизаційних відрахувань. Дослідження економічної природи основних засобів дозволяє стверджувати, що кругообіг їх вартості ґрунтується на таких стадіях: знос, амортизація, надходження амортизаційних відрахувань та відшкодування. На першій стадії відбувається продуктивне використання основного виробничого засобу, внаслідок чого втрачаються споживчі властивості та відбувається його знецінення. Друга стадія характеризується перенесенням вартості основного засобу на вартість виготовленої продукції шляхом нарахування амортизаційних відрахувань з подальшим включенням їх суми до собівартості готової продукції. Після реалізації готової продукції, з надходженням виручки на рахунки підприємства, відбувається накопичення амортизаційних відрахувань, тобто створюється потенційний ресурс для подальшого вкладання коштів у вибулі засоби праці. Завершальною стадією кругообороту вартості основних засобів є їх відшкодування як за вартістю, так і в натурі.

Слід зазначити, що в економічній літературі автори майже ніколи не виділяють третьої стадії кругообігу, а саме надходження та накопичення амортизаційних відрахувань. Проте можна спостерігати, що це відбувається переважно через ототожнення сутності амортизації та амортизаційних відрахувань і, як наслідок, об'єднання їх в єдину фазу обороту основних засобів.

Питання: чи відбувається на підприємстві накопичення амортизаційних відрахувань можна віднести до суперечливих. Для того щоб дати відповідь на нього, потрібно чітко з'ясувати, що слід розуміти під амортизаційними відрахуваннями, яким чином і в якому обсязі вони надходять до підприємства, які функції виконують, за якими напрямками використовуються.

З розвитком ринкових відносин у пострадянських країнах, з поширенням міжнародних стандартів бухгалтерського обліку змінюється зміст багатьох економічних понять. Стосовно амортизаційних відрахувань можна зазначити, що в нормативних та законодавчих документах визначення їх не наводять, як правило, цей термін замінюють синонімами «сума зносу» або «сума амортизації». Але це не повинно означати, що в сучасних умовах термін «амортизаційні відрахування» не має місця, адже сума зносу та амортизації схожі, але нетотожні поняття з амортизаційними відрахуваннями. Саме амортизаційні відрахування, а не «сума зносу» завжди були і будуть чи не головним власним фінансовим ресурсом підприємств.

Проаналізуємо сучасні погляди вчених-економістів щодо визначення сутності амортизаційних відрахувань. Так, в останньому виданні підручника «Фінанси підприємств» за редакцією проф. А.М. Поддєрьогіна наводиться таке визначення: «Амортизаційні відрахування – періодичні відрахування частини вартості основних засобів з метою відшкодування їх зношення» [1, с. 541]. Майже те саме можна знайти в навчальному посібнику І.В. Зятковського: «Амортизаційні відрахування відображають у грошовій формі вартість зносу основних фондів» [2, с. 93]. Наведені визначення свідчать про те, що сучасні фінансисти розкривають сутність амортизаційних відрахувань через їх зв'язок із зносом.

Набагато прогресивнішим можна вважати погляд сучасного російського економіста В.В. Баранова, який амортизаційні відрахування визначає як фінансовий результат перенесення вартості основних засобів підприємства та його нематеріальних активів на собівартість продукції, внаслідок чого формується фінансове джерело, яке використовується для фінансування не лише інвестиційної, але й поточної діяльності підприємства [3, с. 134]. Як бачимо, автор наголошує, що амортизаційні відрахування можуть використовуватися й не за своїм основним призначенням, а можуть бути джерелом поповнення оборотного капіталу.

До речі, в економічній літературі з приводу призначення амортизаційних відрахувань існує декілька точок зору:

1 «Мета амортизаційних відрахувань полягає в своєчасній заміні станка, з тим щоб кількість та якість його роботи не змінювались», тобто для простого відтворення [4, с. 105-106].

2 Вони використовуються для відшкодування зносу обладнання згідно з терміном його служби, тобто для відшкодування коштів, вкладених в основні засоби. Цієї точки зору дотримується класична економічна теорія. Д. Рікардо пише: «Капітал вивільнюється для відновлення тієї ж самої справи або для того, щоб почати будь-яку іншу» [5, с. 25].

Тобто Д. Рікардо не ставив питання про те, що амортизаційні відрахування, які повертаються у складі виручки до власника основних засобів, витрачаються ним виключно за цільовим призначенням – лише на просте відтворення основних засобів. На думку класика економічної теорії, ці суми можуть

використовуватися приватним власником для нової справи. Такі ж погляди можна зустріти й серед сучасних українських вчених-економістів, зокрема Ю. Стадницького та Т. Сагана [6], які вважають, що в ринкових умовах амортизаційні відрахування створюють у першу чергу джерело не для подальшого оновлення основних засобів, а для компенсації витрат, що зазані приватним власником при вкладанні свого капіталу в необоротні активи.

Можна зробити висновок, що амортизаційні відрахування – це власні фінансові ресурси підприємства, а це приводить до необхідності визначення їх місця в загальній системі джерел фінансування підприємств. Справа в тому, що одні економісти [7] вважають їх джерелом внутрішнього фінансування, інші ж, зокрема І.В. Зятковський, розглядають амортизаційні відрахування “у контексті валового самофінансування, прирівнюючи їх до валового прибутку” [2, с. 93].

Ми вважаємо, що перш за все необхідно визначитися з термінологією. Як правило, під самофінансуванням розуміють здатність підприємства з власних коштів відшкодувати виробничі витрати та фінансувати розширене відтворення. Проте в Україні набуває поширення запозичена з німецькомовних літературних джерел концепція, згідно з якою самофінансування розглядають як форму внутрішнього фінансування підприємств, яка пов'язана виключно з “реінвестуванням (тезаврацією) прибутку у відкритій чи прихованій формі” [7, с. 539].

У посібнику О.О.Терещенка “Фінансова діяльність суб'єктів господарювання” підкреслюється, що “амортизаційні відрахування не належать до самофінансування” [7, с. 171]. Автор їх розглядає як окреме внутрішнє джерело фінансування, яке потрапляє до підприємства у складі виручки від реалізації продукції.

О.О. Терещенком у посібнику [7] було введено термін “приховані резерви самофінансування”, якими, на нашу думку, цілком можна вважати й амортизаційні відрахування внаслідок того, що частина прибутку через прискорену амортизацію вивільнюється з-під оподаткування і набуває форми амортизаційних відрахувань. Це відбувається під дією ефекту “податкового щита” амортизації, який досягається при використанні підвищених норм амортизації активів на початковому етапі їх експлуатації. Також цей ефект паралельно призводить до зменшення суми дивідендних виплат (оскільки знижується розмір прибутку) та позитивно позначається на формуванні інвестиційних ресурсів підприємства за рахунок внутрішніх джерел (оскільки сума амортизаційних відрахувань, яка не підлягає оподаткуванню, зростає в більшому обсязі, ніж знижується сума чистого прибутку).

Тому ми вважаємо, що не можна категорично заперечувати можливість амортизаційних відрахувань бути джерелом самофінансування підприємств, принаймні через їх взаємозв'язок з прибутком. Але більш важливе значення має вирішення питання, чи можна за рахунок амортизаційних відрахувань фінансувати розширене відтворення.

За своєю економічною природою амортизаційні відрахування – це власні фінансові ресурси для простого відтворення основних засобів, які повинні забезпечувати заміну зношених основних засобів. В умовах економіки, що нормально розвивається, практика показує, що щорічні суми амортизаційних відрахувань як правило, значно перевищують розміри відповідного вибуття [8, с. 14]. У зв'язку з цим в економічній теорії та практиці господарювання склалася думка про закономірний характер надлишковості амортизаційних відрахувань порівнянно з потребою в коштах для відновлення вибулих основних засобів.

Питання про можливість використання амортизаційних відрахувань на розширене відтворення є одним з найскладніших. Дискусії з цього питання ведуться в економічній літературі багато років, але ще й досі його не можна вважати цілком вирішеним.

Варто підкреслити, що визначення ролі амортизаційних відрахувань у відтворювальному процесі важливе не лише для теорії, але й для вирішення важливих практичних завдань у сфері розвитку матеріально-технічної бази, оскільки у зв'язку з необхідністю інтенсифікації виробничого потенціалу в умовах переходу до ринкової економіки ставляться особливі вимоги до політики відшкодування засобів праці.

Умовою ефективного функціонування підприємств є забезпечення зростання їхніх виробничих потужностей, яке вимагає, щоб основні засоби, термін використання яких закінчився, були обов'язково замінені новими (постійне реінвестування). Це означає, що амортизаційні відрахування, які надійшли на рахунки підприємства у складі виручки від реалізації продукції потрібно обов'язково інвестувати в нове устаткування. За умови збереження цієї вимоги у підприємства може з'явитись можливість за допомогою вивільнених амортизаційних відрахувань профінансувати не лише початкові інвестиції, а й додаткові нетто-інвестиції. Цей ефект вивільнення капіталу визначається в західній літературі як “ефект Лохмана-Рушті” (“LRE”) [9, с. 460-462].

Л. Рушті [10] та М. Лохман [11] виходили з того припущення, що при володінні певною кількістю основних засобів нараховані амортизаційні відрахування постійно реінвестуються, через що новостворений обсяг основних засобів виробництва повільно подвоюється або, якщо даний обсяг основних засобів повинен залишитися незмінним, потреба в капіталі зменшується на половину. Л. Рушті використав також метод дегресивної амортизації, завдяки чому ефект розширення виробничої потужності наставав ще у швидшому темпі. Його приклади, які стосуються виникнення вільних оборотних коштів, доводили обмеженість цього процесу, як і залежність величини цієї межі від періоду і методу нарахування амортизаційних відрахувань. Міркування Рушті доповнив Лохман, зробивши вперше математичний розрахунок моделі ефекту збільшення виробничої потужності.

У чому ж полягає зміст класичної моделі “LRE”? Спробуємо проілюструвати цю модель на конкретному прикладі та дати їй оцінку.

Вихідним пунктом для ефекту Лохмана - Рушті є припущення певного числа нових основних засобів. Припустимо, що підприємство володіє десятьма машинами первісною вартістю 10 000 г. о. з нормою амортизаційних відрахувань 10%, що відповідає терміну експлуатації кожної машини – 10 років.

Спосіб дій у випадку “класичної моделі LRE” такий: щорічні амортизаційні відрахування кожної машини однакові і становлять 1000 г. о. Ці відрахування мають рівномірний характер. Після закінчення терміну служби машини обов’язково вилучають з експлуатації. Річні амортизаційні відрахування для всіх машин становлять 10 000 г. о. (1000 г. о. x 10). Ці амортизаційні відрахування виникають теоретично 31 грудня першого року експлуатації машин. На початок другого року підприємство придбає за ці кошти нову машину (в наступні роки все відбувається аналогічно), так, що парк щороку збільшується на одну машину. Таким чином, у другому році підприємство матиме 11 машин, у третьому – 12, у четвертому – 13, а в п’ятому – 14. Тут з’являється додатковий ефект, який є суттєвим для правильного розуміння моделі: новопридані машини також підлягають амортизаційному списанню, тим самим збільшуючи грошові надходження у вигляді амортизаційних відрахувань. Амортизаційні відрахування наступних машин проілюстровано в табл. 1.

Таблиця 1 - Амортизаційні відрахування новопридбаних машин
(г. о.)

Рік \ Машина	2	3	4	5
11	1000	1000	1000	1000
12	–	1000	1000	1000
13	–	–	1000	1000
14	–	–	–	1000
Всього амортизаційних відрахувань	1000	2000	3000	4000

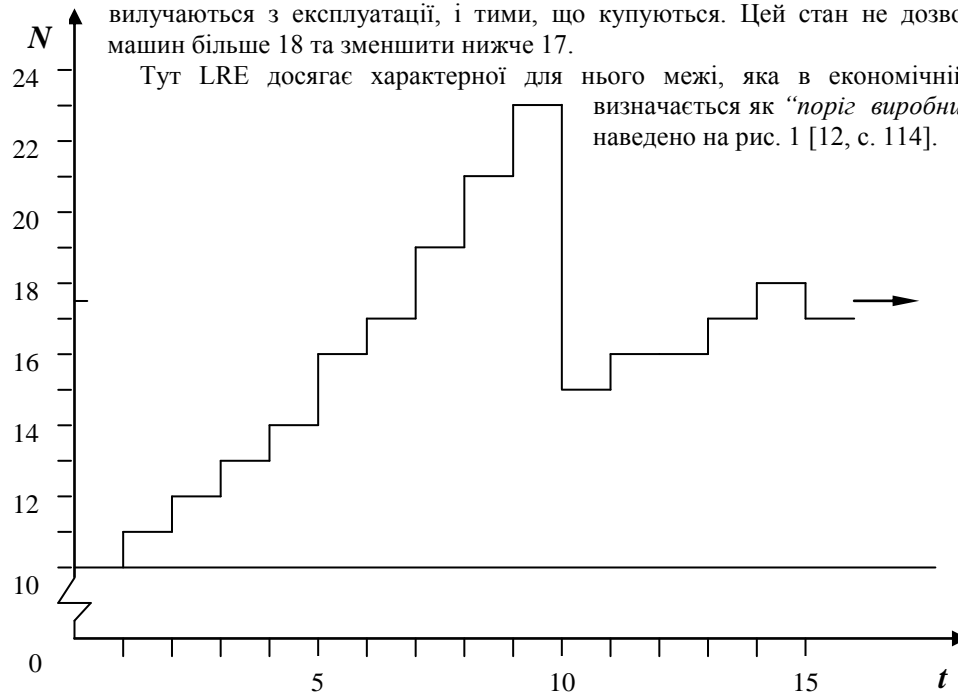
З наведених даних бачимо, що в шостому році можна придбати дві машини одну з поточних амортизаційних відрахувань 11-14 машин, а іншу – з амортизаційних відрахувань десяти старих машин початкового стану.

На сьомий рік амортизаційних відрахувань нових машин не вистачить на придбання додаткової машини, оскільки треба буде очікувати, поки вони виростуть до 10 000 г.о., тому в цьому році може бути куплена тільки одна 17-та машина з амортизаційних відрахувань десяти “старих” машин. На восьмий рік, дев’ятий і десятий підвищується кількість машин кожного разу на дві машини так, що на 10-й рік досягає 23 машин.

Тут можна зауважити, що настає межа збільшення виробничої потужності, оскільки в десятому році вилучається з експлуатації десять початкових машин. Через це число машин знижується до 13. Оскільки з амортизаційних відрахувань, які отримуються від списання вартості 11 - 23 машин, знов надходить 2 машини, отже, на одинадцятий рік маємо 15 машин.

З цього моменту настає зміна структури моделі: щороку вилучається з експлуатації одна машина, яка була придбана десять років тому. З п’ятнадцятого року утворюється стан рівноваги між машинами, які вилучаються з експлуатації, і тими, що купуються. Цей стан не дозволяє збільшити кількість машин більше 18 та зменшити нижче 17.

Тут LRE досягає характерної для нього межі, яка в економічній літературі найчастіше визначається як “*порог виробничих можливостей*”, що і наведено на рис. 1 [12, с. 114].

Рисунок 1 - Класична модель "Lohmann-Ruchti-Effect"

(де t – роки, N – кількість машин в експлуатації)

Як бачимо з прикладу і рис.1, через систематичне реінвестування амортизаційних відрахувань досягається постійне підвищення виробничої потужності майже в 1,8 разу від початкової продуктивності.

Використовуючи модель LRE, підприємство після досягнення порогу виробничої потужності володітиме 18 машинами, але при цьому не буде мати накопичених амортизаційних відрахувань через їх постійне реінвестування. В цьому випадку машини вже не будуть мати однаковий вік, а регулярно поділятимуться на вік від 1 до 10 років.

Заслугою цієї моделі можна визнати те, що в ній показано можливість розширеного відтворення без участі зовнішнього капіталу, тобто виключно з власних зекономлених коштів. Інвестування відбувалося без оподаткування, оскільки амортизаційні відрахування є фактором зменшення оподаткованого прибутку, тому при розширеному відтворенні за рахунок амортизаційних відрахувань не відбувається нарахування податку на прибуток.

Вітчизняним супротивником теорії зростання виробничих потужностей за рахунок амортизаційних відрахувань можна вважати З.М. Борисенко, яка стверджує, що внаслідок реінвестування амортизаційних відрахувань зростання кількості машин (у нашому прикладі з 10 до 18) реально не приводить до відповідного збільшення їх сукупної споживчої вартості. "Кількісне збільшення числа машин за незмінної сукупної споживчої вартості означає лише, що в їх складі збільшується число зношених засобів праці" [8, с. 21].

Проте З.М. Борисенко не заперечує категорично можливості фінансування за рахунок амортизаційних відрахувань розширеного відтворення, але вважає, що подібні явища можуть виникати лише внаслідок неправильного розрахунку амортизаційного фонду. "Якщо первісна вартість засобів праці, з якої розраховується сума амортизації, збігається з відновлювальною вартістю, а норми амортизації правильно відображають можливі терміни служби основних засобів та ці терміни дотримуються, то амортизаційний фонд може забезпечити потреби лише простого відтворення. Якщо ці умови не дотримуються, то розміри амортизаційного фонду відхиляються від потреб нормального відшкодування та повинні бути відкореговані. Якщо амортизаційний фонд внаслідок неправильного нарахування амортизації акумулював частину коштів фонду накопичення, то їх надлишок може бути вилучений для розширення виробництва. Тобто надлишок коштів в амортизаційному фонді не є результатом науково-технічного прогресу, а утворюється через вади системи нарахування амортизації" [8, с. 16-17].

За радянських часів багато вітчизняних науковців намагалися навести свої схематичні розрахунки, які ілюстрували, за словами З.М. Борисенко "надприродні властивості амортизації". Вперше такий розрахунок був виконаний радянським економістом Н.Гроздовим. Потім Л.А.Хорунжий розробив схеми утворення та використання амортизаційного фонду із застосуванням методики потоку, які допомогли виявити роль конкретних факторів та їх взаємодію у виникненні надлишку амортизаційного фонду [13, с. 61].

Слід визнати, що міркування вчених у радянські часи були суто теоретичними, вони не мали практичного значення. За умов командно-адміністративної системи фінансування розширеного відтворення за рахунок власних коштів, зокрема амортизаційного фонду, було неможливе через те, що більша частина цих коштів централізовано вилучалася у підприємств. Це аргументувалося тим, що "на старих підприємствах із зношеним виробничим апаратом поточна амортизація недостатня для майбутнього відтворення, а на нових вона, навпаки, є надлишковою" [14, с.17].

У сучасних умовах значно підвищується роль амортизаційних відрахувань в процесі розширеного відтворення основних засобів, коли за підприємствами закріплено право вільного розпорядження амортизаційними коштами. У даному разі слід пам'ятати, що амортизаційні відрахування, які можна спрямовувати на заміну зношених основних засобів на розширеній основі, повинні бути нараховані на основні засоби, що придбані за власні кошти. В іншому разі амортизаційні відрахування тимчасово перебуватимуть у власності підприємства, будуть вилучатися у підприємств як складові орендної плати чи лізингового платежу або спрямовуватися на погашення банківського кредиту.

Узагальнити інформацію про амортизаційні відрахування спробуємо за допомогою визначення основних функцій, які вони мають виконувати. З цього приводу в економічній літературі знову ж таки немає єдиної думки. Радянські вчені, а саме Ю.В. Куренков та Д.М. Палтерович, зазначали, що система амортизаційних

відрахувань повинна виконувати сім функцій: відшкодування, нагромадження, часткового відновлення, модернізації засобів праці, планово-фінансову, госпрозрахункову, стимулювальну [15, с. 209].

П.В. Тальміна називає три функції: відтворювальну, розподільчу, стимулювальну [16, с.130]. При цьому автор вважає, що відтворювальна функція регулює відповідність амортизаційного фонду рівню зносу засобів праці, розподільчарегулює пропорції амортизаційного фонду в галузевому та видовому розрізах, співвідношення частки реновації та ремонту. А стимулювальну функцію автор розглядає двояко: з одного боку, як створення умов для прискорення темпів науково-технічного прогресу в основних засобах, а по-друге, з точки зору впливу на рівень собівартості продукції, а відповідно, на ціни й результати господарської діяльності підприємств.

З.М.Борисенко заперечує виконання амортизаційними відрахуваннями відтворювальної функції, пояснюючи це тим, що процес втілення амортизаційних відрахувань у нові засоби праці – це є “новий, самостійний етап кругообороту фондів” [8, с. 9]. Вона вважає, що амортизація повинна виконувати двоедину функцію – відображати реальні витрати засобів праці на виробництво і відшкодовувати авансовані вкладення в основний капітал [8, с.10].

Ми вважаємо, що амортизаційним відрахуванням властиві такі функції: розподільча, відтворювальна й регулювальна. Зміст цих функцій повинен розкриватися таким чином:

Розподільча функція. Відомо, що витрати на формування основних засобів мають тривалий період обігу. При цьому основні засоби в міру зношення поступово втрачають свою вартість і переносять її окремими частинами на собівартість виготовлюваної продукції. Тому, хоча вкладення в основні засоби й мають одночасний характер, вони відносяться до всієї продукції, яка буде виготовлятися з їх участю протягом тривалого періоду часу, який охоплює багато калькуляційних періодів. Таким чином, амортизаційні відрахування за рахунок собівартості продукції забезпечують розподіл одночасних витрат підприємства і тим самим створюють накопичення коштів для наступного відшкодування основних засобів.

В економічній теорії поширеною є думка, що розмір амортизаційних відрахувань повинен відповідати реальній участі основних засобів, які використовуються при створенні нової вартості. Якщо при побудові норм амортизаційних відрахувань цього не досягається, а на витрати списується менше або більше коштів, ніж об'єктивно необхідно, відбувається перелив коштів з фонду відшкодування у фонд накопичення й навпаки.

Проте на практиці, особливо у сучасних умовах, такої відповідності майже не спостерігається. Теза, що “на продукцію не може бути списано амортизації більше й не повинно бути списано менше, ніж це обумовлено реальними затратами основних засобів на виробництво” втрачає сенс. З фінансової точки зору більшого значення набуває побудова норм амортизаційних відрахувань таким чином, щоб забезпечити, особливо в умовах інфляції та бурхливих темпів науково - технічного прогресу, повне відшкодування авансованих вкладень в основні засоби та створити реальні можливості для заміни вибулих засобів.

Відтворювальна функція. Амортизаційні відрахування, нараховані на основні засоби, що перебувають у власності підприємства, також є власністю підприємства. Коли виникає необхідність заміни зношених основних засобів, амортизаційні відрахування, як і прибуток після оподаткування, являють собою нагромадження інвестиційних ресурсів підприємства, хоча не збільшують суму власного капіталу підприємства, а є лише засобом його реінвестування.

Накопичені амортизаційні відрахування не лежать без руху, а постійно використовуються на цілі відтворення засобів праці. В умовах стабільної економічної ситуації підприємство може мати “вільний” залишок амортизаційних відрахувань на реновацію, нарахованих на основні засоби, що не вимагають заміни в даний момент, оскільки термін корисного використання їх не закінчився. Цей залишок може використовуватися на збільшення кількості основних засобів, і чим вище темпи зростання основних засобів, тим більше буде величина вільного залишку амортизаційних відрахувань, яка може спрямовуватися на розширене відтворення основних засобів.

Регулювальна функція. Цю функцію необхідно пов'язувати, перш за все, із загальним впливом амортизаційних відрахувань на фінансово-господарську діяльність суб'єктів господарювання. За допомогою використання різних важелів, що обумовлюють розмір амортизаційних відрахувань на підприємстві (амортизаційний період, норма, метод нарахування амортизаційних відрахувань), регулюється процес відтворення основних засобів, взаємовідношення підприємств з бюджетом, створюються фінансові умови для впровадження у виробництво науково-технічних досягнень, здійснюється цінова політика підприємства тощо.

Оскільки амортизаційні відрахування є складовою частиною собівартості продукції, то їх величина значно впливає на розмір отриманого підприємствами прибутку, від якого залежить їх фінансовий стан та конкурентоспроможність на ринку. Чим вищі норми амортизації активів, що використовує підприємство, тим вища (за інших рівних умов) буде сума амортизаційних відрахувань, а, відповідно, й рівень собівартості продукції, що випускається, й навпаки. Тому регулювання у рамках підприємств розміру амортизаційних відрахувань є важливим інструментом формування диференційованого рівня цін на продукцію, що реалізується.

Також амортизаційні відрахування, що використовуються на підприємстві, суттєво впливають на формування оподаткованого прибутку та суму податкових платежів. За сталого рівня цін на продукцію, що реалізується, та стабільного рівня поточних витрат на її випуск підвищення сум амортизаційних

відрахувань спричинює зниження суми прибутку від реалізації (а відповідно, й суму податків, що сплачуються підприємством за рахунок прибутку) і навпаки.

За допомогою амортизаційних відрахувань, які є складовою частиною операційного Cash-flow, можна регулювати рівень платоспроможності підприємства. Будучи умовним нарахуванням у складі собівартості, тобто не створюючи для підприємства власне грошового відтоку (Cash-out), амортизаційні відрахування збільшують для підприємства грошовий потік коштів (Cash-in), тобто спричинюють збільшення залишку грошових активів. Тим самим вони забезпечують не лише зростання абсолютної ліквідності та платоспроможності, а й рівня теперішньої і майбутньої дохідності підприємства та спроможності його фінансування за рахунок внутрішніх джерел.

Зазначені функції впливають із самої сутності амортизаційних відрахувань, яка, на нашу думку, виявляється з двох боків. З економічної точки зору амортизаційні відрахування являють собою частину вартості основних засобів та нематеріальних активів, перенесену на вартість готової продукції з метою відшкодування вкладених у необоротні активи коштів. З фінансової точки зору амортизаційні відрахування (амортизаційні кошти) – це внутрішнє джерело фінансових ресурсів підприємств, яке формується у складі виручки від реалізації готової продукції та використовується на потреби інвестиційної або тимчасово операційної діяльності підприємств.

Ступінь виконання амортизаційними відрахуваннями своїх функцій повною мірою залежить від раціональної побудови та ефективної реалізації підприємством власної амортизаційної політики.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Фінанси підприємств: Підручник / Кер. авт. кол. і наук. ред. проф. А.М.Поддєрьогін. – 4-те вид., перероб. та доп. – К.: КНЕУ, 2002. – 571с.
2. Зятковський І. В. Фінанси підприємств: Навчальний посібник. - Вид. 2-ге, доп. і переробл. – Тернопіль: Економічна думка, 2002. – 400 с.
3. Баранов В.В. Финансовый менеджмент: Механизмы финансового управления предприятиями в традиционных и наукоёмких отраслях. – М.: Дело, 2002. – 272 с.
4. Бабо А. Прибыль.– М.: Прогресс, 1993. – С. 105–106.
5. Рикардо Д. Начало политической экономики и налогового обложения. - М.: Эконом: Ключ, 1993. – 475 с.
6. Стадницький Ю., Саган Т. Амортизаційна політика в Україні: історія розвитку, існуючий стан та шляхи удосконалення // Економіст. – 2002. – № 12. – С. 34-38.
7. Терещенко О.О. Фінансова діяльність суб'єктів господарювання: Навч. посібник. – К.: КНЕУ, 2003. – 504 с.
8. Борисенко З.Н. Амортизационная политика. – К.: Наукова думка, 1993. – 135с.
9. Petridon L., Steiner M. Finanzwirtschaft der Unternehmung., München: Vahlen, 1999.
10. Rushti L. Die Bedeutung der Abschreibung fuer die Betrieb, Berlin, 1942.
11. Lohmann. M. Abschreibungen, was sie sind und was sie nicht sind, in: Der Wirtschaftspruefer, 1949.
12. Teresa Martyniuk. Polityka amortyzacyjna w strategii przedsiębiorstwa. – GDAŃSK, 1999. – 256 с.
13. Хорунжий Л.А. Амортизационный фонд (теория и практика образования и использования). – М.: Экономика, 1971. – 248 с.
14. Бунич П.Г. Самофинансирование. – М.: Финансы и статистика, 1989. – 96 с.
15. Куренков Ю.В., Палтерович Д.М. Технический прогресс и оптимальное обновление производственного аппарата. – Мысль, 1975. – 212 с.
16. Тальмина П.В. Финансовые рычаги повышения фондоотдачи. – М.: Финансы и статистика, 1990. – 207 с.

Надійшла до редакції 24 листопада 2005 р.